

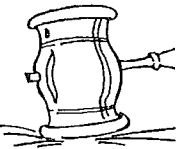
AnletsBladet

NR 3

AUGUSTI 2001

Ordföranden har ordet

Sommaren har i stort sett gått med sol och värme. Hoppas "Brittsommaren" blir lika vacker.

En regnig sommar går bra med släktforskning. En så här varm sommar går också bra. Man kan söka skuggan.

Själv har jag via husförhörslängder gjort resan utefter "Göta Landsväg" genom Botkyrka och "träffat" torparna och deras familjer åren 1800, 1900 och 2000. Om Ni är intresserade skall jag försöka "ta er med på färden" vid ett föredrag längre fram. Höstens verksamhet i BSF börjar snart som ni kan se på annan plats i AnletsBladet. Vi har planerat föredragshållare för september, oktober, men då det gäller föredragshållare för november återkommer vi i nästa Anletsblad. OBS att ändring av föredragshållare har skett i förhållande till vad som anges i Vuxenskolans höstprogram.

Styrelsen har beslutat att ej skicka någon representant på Riksstämman i år. Själv skall jag "få" ny knäled i september och kan därför ej ställa upp.

Hoppas som vanligt, att så många medlemmar som möjligt hörsammar kallelserna till månadsmötena i höst.

Med hälsningar *Gunnar Lindström*

AnletsBladet söker medförfattare!

Vi behöver material. Artiklar, korta eller långa, smånotiser sk. "fynd" under forskningen m.m. Vässa pennan och skriv - tidningen är till för Dig! Nästa nummer av AnletsBladet utkommer i november.

Redaktörerna

Domböcker

- här kan man se om släktingarna kommit till tinget

Text: Ragnar Fornö

Har du tänkt att du skulle vilja veta mer om dina anfäder än vad du kan få reda på i kyrkböckerna. Då är domböcker något för dig. Här kan man läsa om när släktingarna kom till tinget för alla möjliga slags skäl. Jag ska ta en egen ana som exempel.

Johan Hagström (f.1718) bodde i byn Grankärr i den småländska församlingen Vireda, utanför Tranås.

I domböckerna framkommer att han ofta var i klammeri med rättvisan. Vid vintertinget 1754 med Norra Vedbo häradsting, anklagade Gabriel Månsson i Österlida honom för att ha tagit hans gårdsgårdsstörar från en bod. Spåren i snön hade lett Gabriel till Hagströms hus och när Gabriel knackade på, kom Hagström ut och "tog en staver up av högen och slog Gabriel därmed ett hål i huvudet så att han föll omkull...sägandes Hagström, jag skall slå dig så Fan skall regera dig".

Johan Hagström tvistade ofta inför tinget med sina syskon om vem som skulle sköta deras gamla moder, Maria Asping (död 1772). År 1768 kan man utläsa av domboken att Johan i vredesmod kallat sin mor för "käring". Detta som var ett brott mot tio guds budord gav honom straffet fängelse på vatten och bröd i fjorton dagar. Så här håller det på tinget efter ting.

Johan Hagström förekommer i nästan varje dombok under 1750-60-talen, anklagad för grannosämja, svordomar (här får man direkta citat av vad han sagt), rökt tobak på hölada (brandrisk), använt sig av falsk betsmän, marknadsslagsmål och mycket mera.

Nu ska väl i ärlighetens namn påpekas att Johan Hagström är ovanlig eftersom han förekommer ofta i domböckerna. Men det var vanligare under 1600-1700-tal att man stämde varandra inför tinget om man kände sig kränkt. Blev någon kallad tjuv eller skälm kunde man räkna med att träffas inför tinget för att hedern skulle försvaras.

Ofta förekommer även tvister om arv i såväl jord som lös egendom. Här kan en gårds historia rullas upp och du kanske får nya anor som inte hade kommit fram tidigare på grund av bristfälliga kyrkoböcker. Har du nämndemän i släkten så nämns dessa alltid på första sidan i början av ett ting - går du igenom några domböckers ingresser kan du alltså få fram under vilken tidsperiod just din nämndeman var verksam. Länsmannen verkade som allmän åklagare i flera mål.

Ett av de vanligaste brotten han stämde in var lägersmål - alltså två ogifta som hade legat med varandra.

Forts. nästa sida

FöreningsInfo

BOTVIDSBYGDENS SLÄKTFORSKARFÖRENING

Föreningens adress

Botvidsbygdens Släktforskarförening
c/o Hans Stedfeldt, Solbacksvägen 19
147 41 Tumba. Tel: 08-530 364 77

Styrelsen (riktnr. 08)

Ordf. Gunnar Lindström, tfn 778 08 49
V.ordf. Anita Karlsson, tfn 530 333 10
Sekr. Hans Stedfeldt, tfn 530 364 77
E-post: hans@stedfeldt.pp.se
Kassör. Folke Pettersson, tfn 530 326 04
Klubbmäst. Arne Mattsson, 530 371 16
Suppl. Göta Eriksson, tfn 531 714 12
Suppl. Arne Svensson, tfn 531 836 59

AnletsBladet

Ansv.utg. Hans Stedfeldt, tfn 530 36477
E-post: hans@stedfeldt.pp.se
Red. Arne Mattsson, tfn 530 371 16
E-post: arkarma.mattsson@swipnet.se

Avgifter

Medlemsavgift 2001: 100:-

Familjemedlem: 50:-

Postgiro: 419 06 23-1

Om du flyttar...

Anmäl din nya adress till:

Folke Pettersson, tfn 530 326 04

Några ordstäv

om gumman och hennes vedermödor

- Förut har ungdomen prytt mig, men nu skall kläderna pryda mig, sa gumman.

- Snyt dig i näven pojke och tag pastorn i hand, sa gumman till pojken.

- Man skall vara klok, sa gumman när hon lade ut råttfällan och bästa hönan för i den.

- Det är knepigt att bli salig, sa gumman, tog nattvarden två gånger samma dag.

- Ombyte förnöjer, sa gumman, koka soppa på löständerna.

- Utan renlighet kan ingen trivas, sa sotarkaringen, vände särken nyårsaf-ton.

- Det var det jag trodde, sa käringen, stod på huvudet i sjön.

- Aj, aj, sa käringen, ja brände mej på vällingen. - Jam, jam, sa katten, du kunde lått mej fått hatt'en.

Domböcker forts. från sidan 1

Oftast framkommer en barnafader i protokollet till "oäkta" barn, och omständigheterna kring hur de tu möttes kan ge en bild av kvinnans utsatta situation förr. Vissa män gav löfte om äktenskap som de sedan nekade till inför tinget, men påfallande många män erkände ändå sitt snedsprång och betalade underhåll.

Vid vintertinget 1732 med Ärlinghundra härad i Uppland (Märsta-Knivstabygden idag) diskuteras varför en piga i Vassunda socken inte stod med i mantalslängden trots att hon förmodas ha fyllt 15 år. Den som har studerat födelseboken från 1710-talet i Vassunda vet att den är virrig och osäker. Förklaringen till detta ges nu av kyrkoherden inför tinget. Han menar att den inte går att lita på. "emedan klockaren gått omkring i gårdarna några år efter barnens födelse och deras namn och födelseår i kyrkoboken upptecknat..."

Detta var endast några små smakprov av allt man kan hitta i domböcker. Även hembygdsforskare har verkligen skäl att börja läsa dem. Här förekommer notiser om ägande av jord, gästgiverier, vägar, kvarnar, tingsplatser, avrättningsplats, skogsbruk och mycket mer.

Tyvärr finns det inga register till domböckerna utan den enda metoden att läsa dem är att blada sig igenom årgång för årgång. En liten genväg finns ändå - de så kallade saköreslängderna. Efter tingsprotokollen finns dessa längder över utdömda böter, med hänvisning till respektive mål i protokollet. Men tyvärr är det ju långt i från alla mål där böter har dömts ut - det kanske rör sig om en tiondel.

Hur hittar man domboken då? Ta först reda på vilket härad eller tingslag du är ute efter - här kan Rosenbergs geografiska lexikon ge dig svaret (slå på socknen). Domböckerna finns filmade på mikrokort hos SVAR fram till cirka 1850 och i original förvaras de på landsarkiven. Saknas domboken så finns avskrifter att tillgå. Häradsrätten hade skyldighet att sända in så kallade renovationer till hovrätterna. De renoverade domböckerna finns filmade fram till och med 1700. Från och med 1701 finns bara de renovationer på film, där det saknas en originalbok.

Till en början kan det kännas mastigt med all löpande text i domboken, men efter ett tag brukar man kunna urskilja några namn här och var: och även om man inte kan utläsa allt får man ändå en känsla av vad målet handlar om. Men jag kan verkligen rekommendera domböcker om du inte har provat på det ännu eftersom det ger en tidsbild åt både din släkt och den trakt de bodde i. Generellt kan man säga att självägande bönder och olika ståndspersoner förekommer oftare i protokollen än torpare och frälsebönder. Och så finns ju alltid kategorin processlystna släktingar, eller som Johan Hagström säkert skulle ha hållit med om: "Den som lever i ringhet och frid får aldrig sitt namn på hävdernas blad".

Ovanstående utgör en del av det föredrag som Ragnar Fornö höll den 25 april inför ett 30-tal åhörare hos Botvidsbygdens Släktforskarförening.

När lössen levde loppan

I dagligt tal använder vi en mängd uttryck som låter konstiga. Folklivsforskaren Jan-Öjvind Swahn förklarar här bakgrunden till ett sådant talesätt.

Att leva loppan är ju en önskedröm för många.

Uttrycket "leva loppan" är ganska nytt, från början på 1900-talet. Men dess mamma är åtminstone 500 år äldre och lyder "leva lusen".

Medan Gustav Vasa satt i dansk fångenskap i sin ungdom fick han stå ut med att höra värdfolket berätta hur de tänkte leva lusen med svenskar, när Sverige väl blivit danskt: de tänkte suga ut oss som löss suger blod ur sina offer. Det uttrycket levde vidare ända tills lössen började bli sällsynta, medan lopporna ännu en tid fortsatte att vara vanliga, och så bytte man vid sekelskiftet blodsugare i talesättet.

Har du förresten nånsin sett en lus? Nej, jag kunde väl tänka mig det, för idag är både löss och loppor så gott som försvunna.

Men för några generationer sedan var ohyra alltså en pinsam realitet för många svenskar och under stormaktstidens eleganta spetskrås frodades en rik och välgödd fauna. Därför figurerar lössen i många talesätt. □

Saxat ur Året Runt nr 35/1999

KALENDARIUM

12/9 kl. 19.00. Medlemsmöte. Broängsgården, Falkvägen 42, Tumba. Emigrationsforskaren Sten Almqvist berättar om utvandringen från Botkyrka. Kaffe serveras från kl. 18.30. Kostnad 15:-

17/10 kl. 19.00. Medlemsmöte. Broängsgården, Falkvägen 42, Tumba. Smedsläkter. Ordföranden i Föreningen för Smedsläkterforskning Ulf Berggren berättar om arbetet med att utreda alla Sveriges smedsläkter. Kaffe serveras från kl. 18.30. Kostnad 15:-

21/11 kl. 19.00. Medlemsmöte. Broängsgården, Falkvägen 42, Tumba. Föredragshållare och ämne kommer att publiceras i nästa nummer av AnletsBladet.

BSF:s styrelsemöten

Höstens styrelsemöten är planerade att hållas, onsdagarna 5/9, 3/10 och 7/11 i Broängsgården, Falkvägen 42, Tumba.

Gamla handstilar

Studiecirkel i "gamla handstilar" 1600-1700-tal för nybörjare startar torsdagen den 13/9 kl. 19 i Broängsgården, Falkvägen 42, Tumba. Handledare för studiecirkeln blir Folke Pettersson.

Anmäl ditt intresse senast 10/9 till: Folke Pettersson, 530 326 04. Cirkeln är kostnadsfri för BSF:s medlemmar.

Släktforskning

En studiecirkel startar på Hallunda Bibliotek under hösten. Cirkeln ska gå i BSF:s - Vuxenskolans regi. Även på biblioteket i Tullinge kommer en studiecirkel under hösten att starta.

Mer information ang. cirklarna kommer att finnas i Vuxenskolans höstprogram. Tel. Vuxenskolan 530 31061-62.

Släktforsarkväll

Onsdagen den 16 maj 2001 hade Botvidsbygdens Släktforskarförening (BSF) arrangerat en släktforsarkväll för både medlemmar och icke medlemmar på Huddinge Bibliotek.

Samling skedde i bibliotekets släktforskarum där BSF - utöver bibliotekets egen litteratur, CD-romskivor etc. - bidragit med skärmar, litteratur, broschyrer och annan information om släktforskning. Närmare femtio personer hade samlats när vår ordförande Gunnar Lindström tog till orda och hälsade välkommen och informerade om släktforskning i allmänhet och om BSF:s verksamhet och verksamhetsområde (Botkyrka, Huddinge och Salem). För att hjälpa till med informationen och svara på frågor hade sex av medlemmarna i BSF:s styrelse ställt upp. Tyvärr blev det ståplats för många då lokalen inte hade tillräckligt med sittplatser. Under kvällen höll också ordföranden i Huddinge Hembygdsförening Ellert Ström ett mycket intressant och uppskattat föredrag om gårdar, torp m.m i Huddinge kommun.

Ett trettiotal av besökarna var icke medlemmar i BSF och vi hoppas att vi väckte så stort intresse att medlemsantalet i vår förening kommer att öka. Till sist vill vi framföra ett tack till Huddinge Bibliotek som ställde upp med lokaler och till personalen som varit mycket tillmötesgående och hjälpsam inför mötet. □

Kassören meddelar...

Nya medlemmar

Sedan manusstoppet för AnletsBladet nr1/2001 har föreningen fått 11 nya medlemmar som hälsas hjärtligt välkomna.

Mariette Rauséus	Tullinge
Berit Tuttunen	Tullinge
Lauritz Tuttunen	Tullinge
Jörgen Andersson	Norsborg
Birgit Holgersson	Norsborg
M-B Rauden	Tullinge
Wanja Wicksell	Norsborg
Eva Åkerlöf	Huddinge
Ingrid Gustafsson	Tullinge
Kjell-Åke Blomfeldt	Norsborg
Monica Redling	Tullinge

Anbyte i Danmark, Uppland 20/10 2001

Du som forskar i Uppland. Anbyte ordnas för de som har forskning i socknarna som gränsar till Danmark, Funbo och Vaksala. Se sockenförteckning nedan.

Lokal: Kamratgården Bergsbrunna, 5 km sydost om Uppsala Centralstation. Tid: 10.00-15.00 (Uppsalabus går varje halvtimme).

Anmälan senast den 5 oktober. På anmälningsblanketten anges aktuell forskning inom området. Anmälan via e-post skall innehålla samma upplysningar som blanketten utvisar. Forskarkatalog delas ut vid anbytet. Närmare information med karta utsändes till anmälda omkring den 15 oktober.

Kostnad: 100 kronor som skall betalas vid anbytetets början.

Ring Carina 018-377050 eller Solveig 018-370986 eller skriv till Torbjörn Norman, Puckvägen 16, 740 30 Björklinge så sänder vi anmälningsblankett. E-postadress: torbjorn.norman@post.utfors.se DIS finns på plats med DISBYT-databasen. Mikrofilmer över Danmark, Funbo och Vaksala kommer att om möjligt finnas till hands. Björklingeföreningens databaser finns med, ca 40.000 personer i Björklinge-Harbo-Skuttunge-Vendel mm.

Iderstams material på mikrokort över bl.a Bälinge och Skuttunge. Kaffe, te och smörgås (självbetjäning) finns till hands under hela anbytet.

Anbytet gäller huvudsakligen socknarna:

Almunge, Danmark, Funbo, Gamla Uppsala, Lagga, Rasbo, Vaksala, Ärentuna och Östuna.

*Björklingebygdens
Släktforskarförening*

Forskarhjälp till lågpris

F.arkivarien vid rikskansliet
Rut Hansson
Gröndalsvägen 9
134 60 Ingarö
Tel. 08-570 282 39

LITE BLANDAT

Dödsorsaker och några vanliga sjukdomar i död- och begravningsböckerna

När man forskar på sina förfäder så finns det många stötestenar som man träffar på bl.a vill man ju veta när de dog och vad som var anledningen till detta. Har man tur, så har prästen skrivit lite utförligare, men det mesta finns en ganska knapphändig uppgift som kan vara ganska kryptisk för den, som inte satt sig in i bakgrunden.

Den lag, som reglerade den första kyrkobokföringen kom ut 1686 och där stadgades bl.a att det skulle finnas uppgifter om födda, döda, vigde och avlidna. Litet senare började prästerna föra in uppgifter om dödsorsak i dödböckerna men dessa uppgifter grundade sig ingalunda på någon läkarundersökning. I prästutbildningen ingick visserligen en viss medicinsk utbildning men denna var inte av det slaget att de fick någon medicinsk kompetens att fastställa dödsorsaken.

1749 grundades Tabellverket som innebar att prästerna skulle inrapportera uppgifter från kyrkböckerna och dessa sammanställdes till tabeller för hela riket. Efter hand tyckte man att detta var betungande och troligen började man också tvivla på prästernas kompetens när det gällde att fastställa dödsorsaken. 1831 befriades prästerna från skyldighet att inrapportera dödsorsaker och detta kom att gälla 1831-1860 och det saknades därför officiell dödsstatistik för landet under denna period. Många präster fortsatte att föra in uppgifter om dödsorsak i böckerna men det gjorde inte alla. Kanske beror de uppgifter vi saknar i vår forskning på att församlingsprästen var "bekväm" av sig och valde att följa de centrala anvisningarna till förtret för oss sentida intressenter.

1860 kom det nya bestämmelser och samtidigt kom det en nomenklatur (uppräknings av olika sjukdomsnamn) som skulle användas. Det kom också bestämmelser om att en läkare skulle fastställa dödsorsaken och skriva ut en dödsattest. Den första förteckningen över sjukdomar, som orsakat döden, innehöll 115 olika orsaker.

1891 kom nästa förteckning och nu hade antalet sjukdomar utökats till 302. Givetvis beror denna ökning

på att läkarvetenskapen gått framåt bl.a genom att bakteriologin slagit igenom. Vad som döljer sig bakom dödbokens anteckning om dödsorsak kan vara förvirrande eftersom det i många fall var ett samlingsbegrepp på en rad sjukdomar som på den tiden inte var närmare kända. Exempelvis var uppgiften "hetsig feber" ett begrepp som kan vara allt ifrån influensa till lunginflammation. Bakom uppgiften "frossa" kan dölja sig vad vi nu kallar malaria, vilken sjukdom förekom i Sverige fram till 1900-talet. Den spreds genom en myggart och var därför vanligast inom sankområden.

En sjukdom som var mycket vanlig är "rödsot" eller som vi numera säger dysenteri. □

Andtäppa	Astma
Barnsängsfeber	Streptokockinfektion
Bleksot	Blodbrist
Blodsjuka el -sot	Dysenteri
Brännsjuka	Feber
Bröstfeber	Lunginflammation
Bröstsjuka	Tuberkulos
Bukrev	Olika slags magåkomor, t.ex blindtarmsinflammation, gallsten, magsår
Dysenteri	Akut tarminflammation
Fallandesot	Epilepsi
Fläckfeber	Feber, tyfus
Hetsig sjukdom	Feber
Gikt	Reumatisk sjukdom
Hetsig sjukdom	Feber
Håll och stygn	Lunginflammation
Koppor	Smittkoppor
Lungot	Tuberkulos
Magrev (Kolik)	Verk i mage o. tarmar
Magsot	Magsjuka
Moderpassion	Psykiska och nervösa symtom hos kvinnor
Nervfeber	Tyfus
Obstruktion/Häfta	Förstoppning
Pleuresi	Lunginflammation
Ris, Riset	Engelska sjukan, D-vitaminbrist hos barn
Rödsot	Dysenteri. Ibland dialektalt det samma som mässling. Kallas även blodsjuka, blodsot, rödsjuka
Rötfeber	Kallbrand
Slag	Hjämlödnings/Hjärtslag
Spanska sjukan	Epidemisk influensa
Stenpassion	Njursten, gallsten
Strupsjuka	Diferi, äkta krupp
Svinnsot	Tuberkulos
Tvinsot	Avtynande
Vattusot	Vattensvullnad

Källa: Svenska sjukdomar i gångna tider av Gunnar Lagerkranz.

I Forskarstugan hos DIS i Gamla Linköping finns följande CD-skivor tillgängliga för forskare. Adressen är: Hovslagaregatan 3. Listan ger samtidigt information om del av de skivor som finns att köpa idag.

- Värmländska släkter
- Svenskt biografiskt lexikon, SBL, Band 1-28
- Nobility of the holy roman empire
- Berättelser från Råå
- Bjärka Säbyprojektet
- Falukuriren 1894-1928
- Boxholms församlingsböcker 1920
- Vifolka härads Vigda
- Otterstad sn, kyrkoböcker
- Kisa sn, födda/vigde/döda 1600-1799
- Harbo socken, Många olika typer av register och årtal
- Svenska ortnamn
- Familjeregister för Medelpad 1535-1800
- Indals socken släkt och bygd -1900
- Tuna församling - Digital kyrkböcker
- Klara i Stockholm perioden 1878-1926
- Mantalsregister 1800-1839
- Vadstena 1834
- Födda, vigde, döda i Ådalen
- Att söka sina rötter
- Emigrant-CD:n
- Sidensjö kyrka
- Arnäs kyrka
- Själevads kyrka
- Grundsunda kyrka
- Sveriges dödsbok 1968-1996
- Paleografi
- Nationell Arkivdatabas, NAD
- Söder i våra hjärtan

Vår förening är medlemsförening i **Sveriges Släktforskar- förbund**

Sveriges Släktforskarförbund verkar för att sprida kännedom om släktforskningen som *kulturfaktor, ideell rörelse och vetenskap*. Kontakta gärna Släktforskarförbundet direkt: Box 30222, 104 25 Stockholm. Tel. 08-695 08 90.